

A terepbejárás célja a település területén található régészeti jelenségek, lelőhelyek azonosítása, illetve állapotvizsgálat volt. A vizsgálat során először a terület domborzati, vízrajzi viszonyait vizsgáltuk meg, ezt állapotfelmérés követte. Az erre alkalmas területen (szántás, vetés, tarló) extenzív terepbejárást végeztünk.

Összesen 8 helyszínen azonosítottunk lelőhelyeket a kutatás során, ezek jellege: őskori (közlebből nem meghatározható korú) telep, rézkori (badeni) telep, vaskori (kelta) telep és erődítés, római telep és villa, honfoglalás kori temető, Árpád-kori telep, középkori templom és temető, késő középkori falu.

A vizsgálat során kiderült, hogy a lelőhelyek döntő többsége az Ikva melletti dombokon helyezkedik el, egy lelőhelyet pedig a Szél-dombon találtunk. A kutatás során nagy valószínűséggel azonosítani tudtuk a középkori Rőjtök és Muzsaj falut is.

A terepbejáráson részt vettek Marton Tibor és Stibrányi Máté régészek, Szabó Zoltán, Kiss Csaba régész-technikusok.

GÁBOR OLIVÉR

330. Rum

(Vas megye) Ő, Ró

2003. október 29-én jártuk be a településrendezési tervben fejlesztési területként feltüntetett földeket. A községben az alábbi területeken találtunk régészeti lelőhelyre utaló nyomokat: római kori lelőhelyet a 0105/3, 0105/5-7 helyrajzi számú, őskori és római kori lelőhelyet a 0105/5-6 helyrajzi számú, és a római kori távolsági út (Savaria-Sopianae) maradványait a 355, 0105/3-7 helyrajzi számú területeken.

A község közigazgatási területén korábbi adatok alapján csak a római kori temető volt ismert (hrs.: 355).

Munkatársak: Kiss Krisztina adattáros, Derdák Ferenc geodéta és Kiss Péter régész.

PAP ILDIKÓ KATALIN

331. Sajókaza, református templom

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kő

A templom É-i és Ny-i oldalán körülbelül 1 m magas tereplépcső található a templomfaltól 2-4 m-re. Feltételezhető volt, hogy ez a felszín mesterséges beavatkozás eredménye, s e terepadottság a vízelvezetés szempontjából kedvezőtlen az épületre nézve. A 2003. május 26. és június 5. között végzett régészeti ásatás elsődleges célja az volt, hogy a templom környezetében, elsősorban az É-i oldalon megállapítsa a korábbi felszínviszonyokat. Feladat volt továbbá a korábbi kutatás során előkerült, elpusztult ossarium és sekrestye kiterjedésének pontos meghatározása, valamint a templom É-i falában látható gerendafészkek alapján feltételezhető egykori oldalépitmény esetleges nyomainak feltárása.

A templom Ny-i oldalán, a torony mellett egy, az É-i oldalon három kutatóárkot és egy szelvényt jelöltünk

ki. A szentélytől K-re egy, a templom D-i oldalán két kutatóárkot nyitottunk.

Megállapítottuk, hogy az említett tereplépcső felső 30-40 cm-e újkori, helyenként 20. századi feltöltés. Ez alatt csak a Ny-i oldalon és a sekrestyefal mellett sikerült egyértelmű középkori felszín megfigyelni, a tereplépcső alsó zónájában olyan, újkori leletanyagot tartalmazó, homogén talajt figyeltünk meg, mely valószínűleg egy egykori egyenes lejtőből részben természetes úton, részben valószínűleg a kertművelés által az újkorban halmozódott fel, s formálódott helyenként tereplépcsővé.

A középkori sírok körülbelül azonos szinten jelentkeztek a tereplépcső alatt is, ami szintén arra utal, hogy azok korában a mainál egyenletesebb volt a felszín. A templomtorony Ny-i oldalán öt, a templom É-i oldalán három temetkezést tártunk fel.

A templomtól K-re és D-re a késő középkori szint felett körülbelül 20 cm vastag feltöltést találtunk, itt azonban jelentős tereprendezésre nincs szükség.

Az elpusztult oldalépitmények kutatása során kutatóárokmal megtaláltuk a sekrestye ÉNy-i sarkát és az ossarium É-i falát, így a korábbi ásatási eredményekkel együtt ismert az épületrészek pontos kiterjedése.

A gerendafészkekkel szemben nyitott kutatóárokban és szelvényben a sírok szintjéig nem találtunk az egykori oldalépitményre utaló nyomot.

A torony felújításához kapcsolódóan falkutatást végeztünk. A templom három első emeleti ablakát 1975-ben, a műemléki helyreállítás során falazták be. Mivel megállapítható volt, hogy az ablakok a román kori fal-szövetben eredetiek, mindhárom ablakot kibontottuk. Az ablakok béléte lépcsős, a késő középkorban vagy az újkorban az ablakokat úgy bővítették, hogy a belső lépcsőt lefaragták.

SIMON ZOLTÁN – RÁCZ MIKLÓS

332. Sajóvelezd, Hosszú-földek

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2003. április 17-én a Herman Ottó Múzeum részéről Hajdú István helyszíni szemlét végzett Sajóvelezd határában, a településről Ny felé, az Ilona-dűlőbe vezető tervezett gázvezeték nyomvonalán.

Ennek alkalmával a Hosszú-földek határrészben a Ny felé futó közúttal párhuzamosan, attól 7 m-re D-re húzódó megnyitott vezetékárokban 290 m hosszúságban települési jelenségeket fedezett fel.

A közúttól D-re leágazó földúttól K-i és Ny-i irányban egyaránt mintegy 80-100 cm vastagságú sárgás, agyagos réteg alatt, az árok aljáig terjedő 50-70 cm vastag fekete földben elszórtan patics- és kerámiatöredékek kerültek elő. A földúttól Ny-ra 20 m-re 130 cm mélységben, 48 m-re pedig 110 cm mélységben paticsos om-ladékréteget (tűzhely, vagy gödörbetöltés, esetleg házmaradvány) figyelt meg.

A viszonylag nagy mennyiségű kerámiatöredék a késő bronzkorból származik (pilinyi kultúra vagy Kyjatice-kultúra). A kerámia mellett kevés állatcsont, a paticsrétegek környékéről pedig több kődarab került elő.

CSENGERI PIROSKA

333. Salgótarján, Pécskő-pusztá

(Nógrád megye) R?, B?

A létesítendő 120 kV erősáramú föld- és optikai kábel-fektetést megelőzően helyszíni bejárásom kijelöltük a megelőző feltárás által érintett nyomvonalszakaszokat. Ezt követően régészeti kutatást kezdtünk a Pécskő-szikla alatt elnyúló, Pécskő-pusztá határában emelkedő dombon. A tényleges földmunkák és a vezeték előírt megközelíthetőségi, biztonsági zónájában egy kb. 700 m² területet kutattunk meg. Ezen a területen, a domb tetején egy őskori település nyomaira bukkantunk. Az előkerült 38 régészeti jelenség között kiemelendő egy feltehetően a rézkor vagy a kora bronzkor fázisába sorolandó cölöpszerkezetes hosszúház, amely eddig teljesen egyedülálló Nógrád megyében. A leletek között az őskori kerámiaanyagon túl több kőeszköz (pattintott obszidiánpenge, csiszolt kőbalta stb.) is előkerült. A most ismertté vált információkat a későbbi természettudományos vizsgálatok (talajvizsgálat, archaeobotanikai és archaeozoológiai elemzések, C14-es korhatározás stb.) eredményei fogják kiegészíteni.

TANKÓ KÁROLY

334. Salgótarján, Salgóvár

(Nógrád megye) Kő

A Kincstári Vagyoni Igazgatóság megbízásából 2003 szeptemberében folytatódott a salgói Alsóvár ásatása. A kutatás elsődleges feladata a külső várfal úgynevezett északi torony és a nagy ciszterna közötti szakaszának konzerváláshoz-felfalazáshoz szükséges teljes feltárása volt. Ehhez kapcsolódóan azonban megtörtént az északi torony déli előterének – az úgynevezett 5. térnek – kiterjedt rétegvizsgálata, az ehhez kelet felől kapcsolódó nagyobb, mélyebb szintű úgynevezett 6. falazott tér keleti oldala előtti terület – a XIV. szelvény – jelentős részének feltárása, s végül a ciszterna előtti meredeken emelkedő hegyoldal – a XV. szelvény – teljes kutatása is.

E vizsgálatok jelentős építészettörténeti megállapításokat eredményeztek. Kiderült, hogy az így már teljes hosszában ismert, meglepően vékony s minden valószínűség szerint korántsem a legnagyobb gondossággal – talán az idő szorításában – épített külső várfal lehetett az első védelmi építmény a Felsővár alatti hegyoldalban. Ennél korábbi építkezésekre utaló nyomok nem kerültek elő. E várfal nem csupán az úgynevezett északi toronnyal, hanem az úgynevezett 6. térrel is egy időben épült, falaik nem csupán kötésben vannak egymással, hanem az utóbbi tér keleti fala vonalában található

a végig íves fal (a D-i várkaput nem számítva) egyetlen szögben való törése. A belsejét tekintve még feltáratlan úgynevezett 6. tér, mint az Alsóvár legkorábbi lehetséges lakóépítménye kissé a terepszintbe lett bemélyítve, ugyanakkor tőle keletre jóval magasabb volt az építéskor kialakított terepszint. Egyelőre nem tudtuk még tisztázni az itt, a 6. tér keleti fala és a várfal alkotta hegyesszögű sarokba beépített vékony falú kis építmény korát és funkcióját, de tény, hogy ha egyáltalában megépült, viszonylag korán el is bontották.

Az úgynevezett északi torony előtti tér rétegvizsgálatai itt egy dél felé nyitott udvarszakaszt valószínűsítettek. Magáról a toronyról megállapíthattuk, hogy eredetileg nyitott volt. Mai déli fala két korszakban épült meg, közülük az utolsó igen hevenyészett jellege esetleg már arra utal, hogy megépítésére a torony kidőlése, pusztulása után kerülhetett sor. Miközben igazolni tudtuk, hogy az „5. tér” elnevezéssel illetett udvarszakasz és a torony járószintje lényegében mindig azonos lehetett – DDNy felé enyhén emelkedett – még nem tudjuk, hogy elfalazásának korábbi, keleti szakasza és a (várfalhoz képest) ugyancsak később emelt, az előző évben kutatott úgynevezett Ny-i épületszárny korban hogyan viszonyul egymáshoz. Az Alsóvárban ugyanis számos átépítésre is sor kerülhetett, mint ez legjobban az utóbbi épület – még egyébként alaposabban vizsgálandó – keleti fala esetében volt igazolható.

Tekintettel arra, hogy az eddigi feltárások a külső várfal korát 1526 utánra valószínűsítik, ezek az építkezések viszonylag rövid időintervallumban történhettek, hacsak nem kötjük a javítások egy részét már az 1554 utáni időszakhoz s a vár oszmán uraihoz. Kérdéses ugyanakkor, hogy az úgynevezett „5. tér” környékén megfogható javítások mennyire kapcsolhatók csupán statikai problémák kiküszöböléséhez. Az azonban igen valószínű, hogy az úgynevezett 6. tér keleti oldalán, a XIV. szelvényben feltárt habarcsos objektumok egy ilyen, viszonylag kései építkezéssel hozhatók kapcsolatba.

Míg az említett Ny-i épületszárny és az úgynevezett 6. tér további kutatásokat igényel, ma már egyértelműen állítható, hogy a 16. századi felszín az utóbbi keleti falától egyenletesen emelkedett az úgynevezett nagy ciszterna irányában. Ez a várfal felépítését követő feltöltéssel jött létre, s markáns járószintet sohasem mutatott. Kétségtelen azonban, hogy erre a felszínre zuhanhatott rá 1593-ban a Felsővár, elsősorban a nagy torony dél felől szétlőtt felső, részben fa-agyagszerkezetű része, melynek átégett maradványait ebben az évben szinte már teljesen feltártuk. A dél felől lezuhanó épületszerkezetek súlyát mi sem jellemzi jobban, minthogy azok több helyen szinte az alapozásig kidöntötték illetve kifordították magát a külső várfalat. A leletanyag, elsősorban a kályhacsempék elhelyezkedése arra utal, hogy a lezuhanó épületszerkezetek főként a ciszternától több méterre nyugatra és az úgynevezett 6. tér keleti falától néhány méterrel keletre elhelyezkedő területet érintették.